Palendrių šv. Benedikto vienuolynas

2015 m. gegužės 20 d.

Romos Mišių istorija (17)

REFORMACIJA

Po Džono Viklifo ir Jano Huso gyvenimo įvykių ir doktrinų įžengiama į Reformacijos laiką. Šis etapas, pasak istoriko Augusto Franceno, taip radikaliai koregavo Bažnyčios istoriją, kad nuo jo turime pradėti naujuosius Bažnyčios laikus. Jis lemtingai paveikė visą naujųjų amžių eigą, ir niekas kitas jai savo reikšmingumu neprilygsta. Dėl jos ne tik suiro vienybė ir iš esmės susvyravo visuotiniai tikėjimo pagrindai, bet ir religinę mąstyseną pakeitė konfesinis mąstymas[1]. Krikščioniškos mąstysenos nebegalima vadinti bendra, bet išskaidyta į katalikiškąją, liuteroniškąją, kalvinistinę ir radikaliąją.

Šiame kontekste iškilo stiprios kontroversijos ir net stebėtinai šiurkštūs susikirtimai kertiniuose Eucharistijos temos taškuose. Tarp kritikavusių tradicinę doktriną paminėtini trys pagrindiniai Reformacijos atstovai: Martynas Liuteris, Ulrichas Zwinglis ir Jonas Kalvinas.

Martynas Liuteris

Martynas Liuteris (1483–1546) yra liuteroniškosios reformacijos pradininkas, vienuolis augustinas, teologas, siekęs Bažnyčios reformų išvengiant skilimų. Pirmose savo homilijose apie Eucharistijos sakramentą M. Liuteris lieka ištikimas tradicinei katalikų doktrinai[2]. Pastoracinės teologijos rūpestis jį paskatino iškelti naujus akcentus, tačiau šių homilijų minties visuma pilnai telpa tradicinės sampratos rėmuose. Jose regimas Liuterio religinio rūpesčio nuoširdumas, išsaugota transsubstanciacijos teorija, noras teikti pasauliečiams komuniją dviem pavidalais tiek dogmatiškai, tiek praktiškai iš esmės neprieštaravo anuometinei tvarkai[3].

---

1 Plg. FRANCENAS, A., Trumpa Bažnyčios istorija, Ardor, Marijampolė, 2004, p. 217.

2 Apie tai liudija „Pamokslas apie deramą širdies parengimą priimant Eucharistijos sakramentą“, parašytas 1518 m. ir „Pamokslas apie didingą šventojo ir tikrojo Kristaus Kūno sakramentą ir brolijas“, parašytas 1519 m.

3 Pamoksle „apie didingą šventojo ir tikrojo Kristaus Kūno sakramentą ir brolijas“ jis rašo: „šiandien tikinčiųjų sueiga negali priimti Eucharistijos kasdien dviem pavidalais, kaip tai buvo anksčiau, tačiau tai nėra svarbu, nes kunigas ją priima kasdien sueigos akivaizdoje. Pakanka, kad sueiga to trokštų kasdien ir dabar ją priimtų vienu pavidalu tiek, kiek tai numato ir duoda krikščionių Bažnyčia“. (II). (Plg. Luther, „Oeuvres“ I, Gallimard, 1999. p. 309.)

Tačiau du 1520 m. parašyti tekstai – „Mokymas apie Naująjį Testamentą, t. y. apie Šventąsias Mišias“ ir „Apie babiloniškąją bažnyčios nelaisvę“ – pateikia jau visai kitokį požiūrį. Eucharistijos sakramento atžvilgiu Liuteris ėmė kalbėti apie „trejopą babiloniškąją Bažnyčios nelaisvę“. Pirmoji sakramento nelaisvė yra uždraudimas administruoti Eucharistiją abiem pavidalais – tai atsisakymas duoti pasauliečiams komuniją dviem pavidalais[4]. Antroji nelaisvė, kuri Liuterio manymu ne tokia grėsminga, liečia transsubstanciacijos dogmą, kurią, jo manymu, Tomas Akvienietis grindė ne Šventuotu Raštu, o Aristotelio filosofinėmis kategorijomis, dėl ko mokymą apie substanciją ir akcidensiją jis laikė tik nuomone. Duonoje ir taurėje konsekracijos metu esmėkaitos nevyksta, tai yra duona išlieka duona ir vynas taurėje - vynu, tačiau pašventinimo metu Kristus ateina į Eucharistijos elementus savo kūnu ir krauju ir yra ant altoriaus duonoje ir taurėje bei po duonos ir vyno pavidalais. Sakramento išdalijimo metu jo kūnas ir kraujas priimamas burna (*manducatio corporalis*), o ne dvasiškai ar sakramentiškai, ar kokiu nors metaforiniu būdu. Liuteris nepaaiškino kaip Kristus ateina į duoną ir taure, tai vadindamas dieviškąja paslaptimi. Jam užteko Kristaus žodžių „tai yra mano kūnas“, „tai yra mano kraujas“.

Trečioji sakramentą įkalinanti nelaisvė yra Kristaus aukojimas bei tvirtinimas, kad mišios prilygsta geram darbui, kurį tikinčiųjų vardu atlieka kunigas. Tai, jo manymu, viduramžiais sakramentą pavertė preke, galinčia duoti nuopelnų. Jis teigė, kad mišios negali būti auka Dievui; jos yra paties Dievo dovana Bažnyčiai[5].

Vokiečių liturgas Neunheuseris mano, kad, nors išoriškai šie teiginiai pilni negatyvios polemikos, savyje jie neša teisingų minčių. Žvelgiant iš šiandienės perspektyvos reikia pripažinti, kad juos vedė gilus religinis užsidegimas[6]. Labai jautrus Šv. Rašto autentiškumo kulto šventime paisymas jį vertė perdėm bodėtis scholastinėmis spekuliacijomis ir moksliniais subtilumais. Saiko stygius skatino jį nusigręžti nuo neseniai pastūmėtos teologinės minties[7].

Tokiu būdu, nors Liuteris atmeta transsubstancijos doktriną tuo paneigdamas substancijų kaitą, jis tvirtino, kad Kristus savo kūnu ir krauju tikrai yra konsekruotoje duonoje ir taurėje bei po duonos ir vyno pavidalais. Tokį mokymą apie Kristaus kūno ir kraujo esamybę jis išdėstė 1527 m. traktate „Kristaus žodžiai ‚Tai yra mano kūnas‘, etc., iki šiol tvirtai laikosi prieš fanatikus“. Fanatikais jis vadino tuos bažnyčios reformų šalininkus, kurie neigė Kristaus

---

4 Plg. „Apie babiloniškąją bažnyčios nelaisvę“, Luther, „Oeuvres“ I, Gallimard, Paris, 1999. p. 725.

5 Plg. ten pat, p. 732.

6 Plg. NEUNHEUSER, B., « *L'Eucharistie : II. Au Moyen âge et à l'époque moderne* », Histoire des dogmes, Paris, Cerf, 1966, p. 111.

7 Plg. ten pat. p. 112.

kūno ir kraujo esamybę Eucharistijos elementuose, ypač Ulrichą Zwinglį, Johannes Oecolampadijų, Andreas von Karlstadtą.

Tačiau su Katalikų Bažnyčia Liuterį itin supriešino kitas eucharistinio vyksmo aspektas – Mišių aukos koncepcija. 1522 m. tekste „Apie privačių Mišių piktnaudžiavimus[8]“ jis rašo:

> „Pasakykite, Baalo kunigai, ar yra parašyta, kad Mišios yra auka? Arba: kur Kristus mokė, kad turime aukoti Dievui pašvęstąją duoną ir vyną? Ar negirdite? Kristus vieną kartą paaukojo pats save ir nebenori būti aukojamas niekieno kito. Jis nori, kad atmintume jo auką. Tad iš kur pas jus tokia drąsa, kad atminimą paverčiate auka? […] Jeigu jūs jo aukos atminimą paverčiate auka ir jį [kruvinai] aukojate dar kartą, tai kodėl iš jo gimimo atminimo nepadarote kito gimimo, idant jis gimtų dar kartą? […] Tad atnaujinkite visus Kristaus darbus, juos atmindami. Tačiau aš baiminuosi, arba veikiau, deja! Gerai žinau, kad jūsų auka – tai dar kartą [kruvinai] aukoti Kristų.“.

Teigti Sakramentinio vyksmo aukojamąjį pobūdį Liuteriui atrodo tolygu piktnaudžiavimui; jis iškėlė tik vienintelę Kristaus auką (plg. 1 Pt 3, 18 ir Hbr 10, 14). O žmonių atžvilgiu, reformacijos pradininkas pripažino tik tą auką, kurią turi aukoti visi, kunigai ir pasauliečiai, pagal Rm 12, 1: „Dėl Dievo gailestingumo, raginu jus, broliai, aukoti savo kūnus kaip gyvą, šventą, Dievui patinkančią auką, kaip dvasinį garbinimą“. Mišios neturi aukojamojo pobūdžio, nes, pasak Liuterio, pats Kristus Paskutinės Vakarienės metu nieko neaukojo.

> „Paskutinės Vakarienės metu, – sako jis, – įsteigdamas sakramentą ir pateikdamas testamentą, Kristus jo neaukojo Dievui savo Tėvui; jis neatliko ir gero darbo kitų labui, bet, sėdėdamas prie stalo, jis kiekvienam asmeniškai pasiūlė šį testamentą ir pateikė ženklą“[9].

Istoriko Iserloho teigimu, Liuteris kovojo prieš aukojamojo pobūdžio Mišias visą savo gyvenimą. Po 1525 m. ši kova šiek tiek atvėso, nes jis susidūrė su Kristaus kūno ir kraujo esamybės sakramente neigėjais,– Zwingliu ir kitais, todėl poleminę plunksną nukreipė prieš juos. Bet nuo 1530 m. kova prieš Romos Mišių sampratą atsinaujino ir 1537-8 m. „Šmalkaldeno straipsnyje“ Liuteris pareiškė, kad bet koks sutarimas Mišių koncepcijos atžvilgiu su popiežija yra pasmerktas nesėkmei[10]. Šitaip Mišių klausimu Romos katalikų ir liuteronų pozicijos radikaliai išsiskyrė.

---

[8] Lotyniškas tekstas *De abroganda Missa privata M. Lutheri sententia*: Op. Lat 6 (1872), 113-212. Cituota eilutė p. 129 s.

[9] „Apie babiloniškąją bažnyčios nelaisvę“, Luther, „Oeuvres“ I, Gallimard, 1999. p. 749.

[10] Plg. ISERLOH, E., *Der Kampf um die Messe in den ersten Jahren der Auseinandersetzung mit Luther II* (Munster 1952). Cituoja NEUNHEUSER, B., « L'Eucharistie : II. Au Moyen âge et à l'époque moderne », Histoire des dogmes, Paris, Cerf, 1966, p. 113.

Ulrichas Zwinglis

Ulrichas Zwinglis (1484 – 1531), Šveicarijos bažnytinis ir politinis veikėjas. Studijavo Vienoje ir Bazelyje. 1506 m. įšventintas į kunigus. 1522 m. tapo Ciūricho katedros pamokslininku, tais pat metais paskelbė 67 tezes, kuriose kritikavo Romos Katalikų Bažnyčią, popiežių, atmetė popiežiaus instituciją, šventųjų kultą, celibatą, šventąsias vietas, vienuolių ordinus, Eucharistijos koncepciją ir apskritai mišias, pasninką. 1523 m. sausio 29 d. Ciūriche įvyko pirmoji miesto valdžios surengta diskusija, per kurią Zwinglis pagrindė ir paaiškino savo tezes. Po disputo Ciūricho taryba suteikė Zwingliui visišką laisvę reformacinei veiklai. Tuo pasinaudojęs, jis reformavo Ciūricho religinį ir visuomeninį gyvenimą.

Zwinglis atmetė ne tik transubstanciacijos dogmą, bet apskritai paneigė Kristaus kūno ir kraujo esamybę Eucharistijoje. Kristaus žodžius „tai yra mano kūnas“ jis priėmė metaforiškai, teigdamas, kad duona negali būti kūnas. „Išpažinime“ (*Confesio*) jis akivaizdžiai pareiškė:

> „Kad Kristaus kūnas esmiškai ir realiai, tai yra natūralus kūnas, Vakarienės metu arba yra čia pat arba yra valgomas mūsų dantimis, kaip teigia popiežininkai arba kai kurie (t. y. liuteronai) – šitai ne tik neigiame, bet ir nuolat tvirtiname, kad tai yra Dievo žodžiui prieštaraujanti klaida“. (Sch.-Sch., vol. IV, p. 11, c. fin)[11].

Katalikų teologijos požiūriu Zwinglio eucharistijos samprata prarado išganingąją vertę, panaikinusi *mysterion* (slėpinio) dimensiją. Kelis kartus metuose švenčiama Viešpaties Vakarienė turėjo priminti Kristaus atperkančią mirtį. Eucharistinė vakarienė suprasta kaip bendruomenės dėkojimas savo Atpirkėjui, tikintiesiems vis iš naujo suteikianti progą išreikšti savo ištikimybę ir tikėjimą Išganytojui. Nors duona negali būti Kristaus kūnu, ši duona Viešpaties Vakarienės kontekste įgauna ypatingą vertę, nes ji nurodo į Kristaus kūną, kuris buvo paaukotas ant kryžiaus.

Zwinglis, kaip ir Liuteris, atmetė katalikiškąją Mišių aukos sampratą. Dėl grynai simbolinės Viešpaties Vakarienės sampratos, jis negalėjo suteikti šiam vyksmui aukos dimensijos, nes *sacrificium* (auka) jam buvo *immolatio physica et cruenta* (fizinis ir kruvinas aukojimas). Vis dėlto, skirtingai nei Liuteris, Zwinglis visu smarkumu puolė ne aukojimą Mišiose, o Transsubstanciacijos doktriną, kuri jam buvo absoliučiai nepriimtina, nes skelbė Kristaus kūnišką esamybę elementuose.

[11] Plg. POLLET. J. *Zwinglianisme, Eucharistie,* in Dictionnaire de théologie catholique, t XV, Paris, 1950, kol. 3840.

Žmogaus santykis su Dievu tapo grynai dvasinis. Zwinglis „modernizavo“ eucharistinę vakarienę, pakeisdamas jos reikšmę. Pasiliko tik išganingo įvykio, priklausančio praeičiai, atminimas.

Jonas Kalvinas

Jonas Kalvinas (1509 – 1564) – įtakingas prancūzų teologas, kalvinizmo pradininkas, vienas iš žymiausių Reformacijos veikėjų. Tai „antrosios kartos“ reformatorius. Martynui Liuteriui paskelbus savo „95 tezes“ Kalvinui buvo aštuoneri metai.

1533 m. J. Kalvinas atsisakė katalikybės ir suorganizavo savo šalininkų protestantiškąją bendruomenę. Kadangi protestantai Prancūzijoje buvo persekiojami, 1533 m. jis pabėgo į Šveicariją ir apsigyveno Bazelyje, o 1536 m. persikėlė į Ženevą, kur buvo nugalėjusi Reformacija. Tačiau, susiginčijęs su Berno miesto Reformacijos veikėjais, 1538 m. J. Kalvinas buvo ištremtas iš Ženevos ir tuomet apsigyveno Strasburge. 1541 m. jis vėl sugrįžo į Ženevą, kurią netrukus pavertė Šveicarijos kalvinistinės krypties Reformacijos centru. Čia jis įkūrė protestantų dvasininkų akademiją, kuri rengė reformatų evangeliką misionierius ir siuntė į visas Europos šalis.

Eucharistijos klausimu Kalvino teologija skyrėsi tiek nuo Liuterio, tiek nuo Zwinglio. Jis stengėsi laikytis vidurio pozicijos ir subalansuoti skirtingas oponentų doktrinas. Anot jo, Liuteris nepagrįstai iš Romos Bažnyčios perėmė Kristaus kūno ir kraujo esamybę eucharistijos elementuose, o Zwinglis pernelyg redukavo Eucharistiją į atvaizdą ir atminimą.

Kalvinui Eucharistijos elementai yra sakramentiniai ženklai, nurodantys į Kristaus kūną danguje. Kaip ir Zwinglis jis vadovaujasi aksioma *finitum non capax infiniti*, skelbiančia kad riboti, materialūs daiktai negali savyje talpinti tai kas neribota, dieviška. Tokiu būdu Eucharistijos duona sakramente liks tik duona, o vynas pasiliks vynu. Jie tik „ženklina“ Kristaus kūną, kuris yra danguje (*signa / res signata*). Tačiau skirtingai nei Zwinglis, Kalvinas teigė, kad yra ryšys tarp ženklo ir realybės, kurią jis ženklina, tai yra priimdamas duoną ir vyną, tikintysis dvasiniu būdu priima Kristaus kūną ir kraują. Kaip duona maitina kūną, Kristaus kūnas dvasiniu būdu maitina sielą ir teikia jai apsaugą.[12] Tokiu būdu Kalvinas tam tikra prasme grąžino Kristaus esamybės sąvoką Reformatų Bažnyčios Eucharistijoje, tačiau pabrėžė, kad Kristus joje aplanko ne per materialius elementus, net jei tie ir būtų konsekruoti, bet dvasiškai. Skirtingai nei Liuteris, tvirtinęs, kad net netikintieji duonoje ir taurėje gauna

[12] Plg. John Calvin Institutes of the Christian Religion, 1536, Edition Michigan, 1986, p. 102–108.

Kristaus kūną ir kraują, Kalvinas teigė, kad netikintieji nepriima Viešpaties kūno ir kraujo, nes jis perduodamas ne per pačius elementus.

Kalvinas, kaip ir kiti reformatoriai, irgi neigė Mišių aukos sampratą. Romos Mišias jis pavadino „Šėtono klaida“ (*Inst. rel. Christ. IV, 18*). Mišios jam – tai Kristaus susivienijimas su pamaldžiomis sielomis per Šventąją Dvasią ir *fidei maducatio* (tikėjimo valgymą) (*Inst. rel. Christ. IV, 17*). Vis dėlto, jis išskyrė dvi aukos sampratas: atperkamąją ir eucharistinę. Pirmuoju atveju, nėra kitos atperkamosios aukos kaip tik Kristaus mirtis. Tačiau eucharistija gali būti vadinama šia sąvoka bibline šlovinimo aukos prasme.

Vokiečių teologas Vorgrimleris gerai reziumuoja šią kontroversiją: „Liuteris ir reformatoriai neprieštaravo Eucharistijos kaip šlovinimo ir dėkojimo aukos supratimui, tačiau nepripažino jos kaip permaldavimo aukos, nes Bažnyčios šventimas nuvertinąs vieną visiems laikams galiojančią Jėzaus Kristaus permaldavimo auką ir nuteisinimą vien tikėjimu“[13].

Br. Lukas Skroblas OSB

Tekstą peržiūrėjo liuteronų. kun. hab. dr. Darius Petkūnas

Literatūra

- FRANCENAS, A., Trumpa Bažnyčios istorija, Ardor, Marijampolė, 2004.
- ISERLOH, E., *Der Kampf um die Messe in den ersten Jahren der Auseinandersetzung mit Luther II* (Munster 1952).
- John Calvin Institutes of the Christian Religion. 1536 Edition Michigan, 1986, p. 102-108.
- LUTHER, M., „Oeuvres“ I, Gallimard, Paris, 1999.

[13] VORGRIMLER, H., Naujasis teologijos žodynas, Kaunas, Katalikų interneto tarnyba, 2003. p. 352. Vorgrimleris dar priduria: „Reformacinėje tradicijoje Eucharistija ėmė egzistuoti kaip šios vienkartės permaldavimo aukos išganomųjų padarinių pritaikymas bei atmenamasis šventimas“. Tačiau šį tvirtinimą reikia patikslinti. Mokymą apie transsubstanciaciją atmetė visi reformatoriai, tačiau visame protestantizme vienintelė liuteroniškos krypties Reformacija išlaikė mokymą apie Kristaus kūno ir kraujo esamybę Eucharistijos elementuose, teigdama jog net netikintys jos išdalijimo metu duonoje gauna tikrą Kristaus kūną ir taurėje tikrą Kristaus kraują.

- NEUNHEUSER, B., « *L'Eucharistie : II. Au Moyen âge et à l'époque moderne* », Histoire des dogmes, Paris, Cerf, 1966.
- POLLET. J. *Zwinglianisme, Eucharistie,* in Dictionnaire de théologie catholique, t XV, Paris, 1950, kol. 3825–3842.
- VORGRIMLER, H., Naujasis teologijos žodynas, Kaunas, Katalikų interneto tarnyba, 2003.